

Косович О. В.,

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль

ФРАНЦУЗЬКА НЕОЛОГІЯ: СУТНІСТЬ, ТЕНДЕНЦІЇ, ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуті проблеми виділення неології, напрямки досліджень неологізмів як мовних феноменів. Акцентується увага на те, що саме існування різних трактувань основної одиниці неології – неологізму – зумовлює різні напрями вивчення цього явища.

Ключові слова: неологія, неологізм, новотвір, мовний рівень.

В статье рассмотрены проблемы выделения неологии, направления исследований неологизмов как языковых феноменов. Фокусируется внимание на том, что наличие разных толкований основного понятия неологии – неологизма – обуславливает разные направления изучения данного явления.

Ключевые слова: неология, неологизм, инновация, языковой уровень.

The article deals with the problems of linguistic status of neology in French, neologisms research tendencies are reviewed. The attention is focused on the following: existence of neologism different interpretations cause different neology studying tendencies.

Key words: neology, neologism, new word, language level.

Мова є динамічною системою, складним механізмом, що, з одного боку, перебуває у постійному русі, з іншого – зберігає ознаки стабільності та цілісності, будучи основним засобом комунікації. Очевидно, саме тому питання про мовну змінність, суть, чинники та тенденції мовної еволюції є та буде одним з центральних у лінгвістичній науці.

Інноваційна діяльність є одним із компонентів процесу мовної еволюції. Вважається, що поява нових одиниць відбувається під впливом конкретних зовнішніх, щодо системи мови, і на основі внутрішніх, закладених у самій мові, закономірностей. Дослідження особливостей розвитку словникового складу неможливо проводити без урахування позиції діалектичного підходу до явищ мови в цілому і до словотворення зокрема. Основними є ідеї про взаємозалежність та взаємозумовленість мовних явищ; використовується системний підхід у вивченні об'єктивної реальності. Найбільш активний розвиток мови здійснюється у галузі лексики, що зумовлено, крім її особливостей порівняно з іншими мовними рівнями, зокрема, більш високим ступенем позамовної детермінованості.

При всій розмаїтості шляхів і форм зміни словникового складу мови основним процесом у розвитку лексики лінгвісти називають процес неологізації, що відображає загальний поступальний рух мови. У зв'язку з орієнтацією сучасної лінгвістики на дослідження процесів розвитку мови, глибоке й всебічне вивчення неологізмів складає беззаперечне зацікавлення.

Мова є певним впорядкованим та систематизованим об'єктом, підсистеми якого є взаємопов'язаними та взаємоумовленими, тому процес неологізації відбувається не тільки на рівні лексичної підсистеми французької мови, але й на рівні інших підсистем. Мовні новотвори в даному випадку – одна з підсистем, що є продуктом взаємозв'язку елементів мовної системи, які беруть участь в процесі неологізації, що забезпечують розвиток як її лексичного складу, так і всієї мовної системи загалом.

Сьогодні термін *неологія* осмислюється в ширшому сенсі, ніж раніше, а саме – як наука про нові явища всіх ярусів мовної системи, а не тільки її лексичної підсистеми. Вказаний підхід сприяє формуванню нового вектора розвитку неологічної галузі мовознавства – дослідження неологізмів у якості об'єктів різних рівнів мови і міжрівневого підходу до мовної системи. В окремих роботах дослідників (Е. В. Сенько, 2000) категорія неологізму проектується на всі мовні рівні. Такий підхід значно розширює поняття неологізму, виводячи його на якісно новий рівень. З нашої точки зору, новотвір – це явище мови, яке охоплює всі його рівні: фонетичний (поява нових акцентологічних варіантів та варіантів вимови), морфологічний (розвиток нових формотвірних і словозмінних форм), синтаксичний (варіантність і виникнення нових синтаксем) і т. д., оскільки «визнання системності в якості основної онтологічної ознаки мовної системи вимагає комплексного дослідження новотворів, яке могло б сприяти вияву внутрішньої, органічної обумовленості та взаємозв'язку різних структурних одиниць в процесі неологізації» [2, с. 4]. Відзначимо також, що дослідження процесу неологізації в плані взаємодії фонетичного, лексичного, словотвірного, фразеологічного, граматичного рівнів поглиблює вже існуючі уявлення про неологізми, сприяє формуванню та розвитку нового напрямку в науці та ставить проблему значно ширше – **неологізм як феномен мовної системи.**

Неологізаційні процеси є яскравими зразками, що засвідчують динамічний характер мови, і демонструють абсолютний прогрес, який пов'язаний із реалізацією словотвірних можливостей мовної системи. Доцільним у зв'язку з цим видається нам міркування В. фон Гумбольдта: «У жодному разі не можна розглядати словниковий запас мови як готову, застиглу масу. Не кажучи вже про постійний процес утворення нових слів і словоформ, словниковий запас, допоки мова живе в мовленні народу, є продуктом словотвірної потенції, який розвивається і знову відтворюється» [2, с. 112]. Такий підхід і визначив розвиток лексико-семантичного рівня мовної системи та став об'єктом зацікавлення не одного покоління мовознавців, наукові здобутки яких і дали основу для створення лінгвістичної науки – неології. До середини ХХ століття були створені всі необхідні умови для її становлення. Виокремленню цієї науки сприяла висока «неогенність» ХХ століття, «неологічний бум», і, відповідно, підвищення уваги з боку мовознавців до проблем нових явищ у мові та мовленні. Хоча сам термін «неологія» в науковий обіг вводять ще на початку ХІХ століття і використовують для позначення сукупності нових слів: у 1801 році в Парижі вийшла друком лексикографічна праця Л. Мерсьє «Néologie ou vocabulaire de mots nouveaux, à renouveler, ou pris dans des acceptions nouvelles».

Сам термін «неологія» уперше було зареєстровано у Франції в 1759 р. й уже тоді дане поняття означало «створення нових слів з метою збагачення мови» [5]. У французькій мові датою появи слова «неологізм» вважають 1735 р., коли під неологізмом розуміли надмірну, показову пристрась до всього нового. У 1800 р. значення терміна втратило пейоративне забарвлення й стало означати «використання нових слів, словосполучень і так далі» [5]. Слід зазначити, що в цій країні проблема вивчення рідної мови, у тому числі й нових її прощарків, завжди гостро обговорювалася не тільки науковими співтовариствами (наприклад, Міжнародною радою французької мови CILF – Conseil Internationale de la Langue Française), а й на рівні державного керівництва. Франції, як справедливо відзначає В. Г. Гак, за всіх часів був властивий «лінгвістичний дирижізм» [1, с. 39], тобто активна участь державних органів (Міністерства освіти, Французької академії) у нормалізації й забезпеченні престижу французької мови. Ціла низка факторів спонукає французькі урядові органи займати активну позицію в галузі створення нових слів і впливати на регулювання появи новотворів навіть в економічній сфері. Вивчення нових слів у французькій мові має давні традиції, більше того, власне слово «неологізм» було запозичено в російську, англійську і німецьку мови з французької мови завдяки працям таких французьких лінгвістів, як Л. Гільбера, А. Гуза, Л. Деруа, Х. Жолі, Ж. Дікі-Кидірі, Ж. С. Корбей, К. Марсія, А. Рей, які вплинули на розвиток неології й за межами Франції.

Неологія складає суперечливу сферу дослідження щодо її завдань і структурної організації. Французький мовознавець А. Рей, головний упорядник словників Робера, у роботі «Essays on Terminology» пропонує своєрідну класифікацію науки про неологізми. Автор виділяє ядро неології, що, на його думку, можна поділити на дві групи: 1) запозичення та інші форми, невмотивовані для більшості мовців; 2) морфологія, що за своєю семантичною структурою відображає глибшу синтаксичну структуру. А. Рей називає три різновиди неології: формальну, семантичну й прагматичну неологію [4]. При цьому формальною неологією автор називає процес, результатом якого є застосування граматичних правил у морфемному ладі мови. Тут фіксуються евронення за допомогою суфіксів, префіксів і шляхом словоскладання (*sarkoholisme*, *rupturiste*, *mouvementisme*, *euroïsisation*, *écosexuel*), а також абрєвіатури й акроніми (*CNRS*, *CAPES*). Він підкреслює, що «формальна неологія – це результат застосування граматичних правил до морфемного закону мови, формальний неологізм може існувати тільки у відношенні з лінгвістичною системою» [4, с. 69]. Під семантичною неологією А. Рей розуміє наявність якихось рис, властивих усім неологізмам без винятку: запозиченням; морфологічним неологізмам; неологізмам, утвореним синтагматичним шляхом; акронімам; абрєвіатурам. Слід відзначити, що неологізм неможливо увести поза мовним процесом, на який впливають старі лексичні значення слова, обмежені підсистемами мови: діалектом, соціальним колом, нормою вживання. Прийняття неологізму в суспільстві залежить від індивідуального творчого потенціалу одиниці [4, с. 71].

Саме існування різних трактувань основної одиниці неології – неологізму – зумовлює різні напрями вивчення цього явища: структурно-семантичного, соціо– і психолінгвістичного, структурного, денотативного й інших.

Більшість досліджень з неології виконано в руслі традиційної наукової парадигми – структурно-семантичного напрямку в лінгвістиці. Основна мета таких робіт полягає в описі нових фактів мови й мовлення, їхній структурно-семантичній характеристиці, визначенні способів утворення й особливостей уживання, у класифікації новотворів, у виявленні місця неологізмів у системі сучасної французької мови, у визначенні того впливу на структуру мови. Останніми десятиліттями активізувався соціолінгвістичний напрям у неології. Характер інноваційних процесів у сучасній французькій мові полягає в тому, що неогенний бум супроводжується активізацією й інтенсифікацією запозичення (особливо з англійської мови), жаргонізацією та вульгаризацією мови. Відзначається значний вплив спеціальних субмов, особливо жаргонів і терміносистем (наприклад, комп'ютерної, економічної, політичної й іншої термінології) на сучасну французьку літературну мову. У межах соціолінгвістичного напрямку розглядаються також питання розвитку лексичної підсистеми мови, які зумовлені плином соціально-економічних і політичних перетворень, які відбуваються в суспільстві.

Водночас останніми роками була усвідомлена недостатність дослідження нового слова в рамках як аналізу абстрактної лексико-семантичної системи мови, так і аналізу соціальних властивостей окремого слова, «виключає» носія мови, людського фактора з проблем неології. Антропоцентризм сучасної лінгвістики, зумовлений усвідомленням того, що людська мова не може бути зрозумілою й бути поясненою поза зв'язком з її творцем і користувачем, привів до появи робіт з неології, які виконані в межах комунікативної лінгвістики, зокрема, когнітивного напрямку.

Когнітивний напрям у неології перебуває в стадії становлення, формування. Робляться спроби проаналізувати структури знань, які стоять за неологізмами, і їхній вплив на мовну й концептуальну картини світу сучасного носія мови. Особливо активно розробляється проблема виявлення нового знання, властивого неологізмам, специфічності інформації, яка пов'язана з ними.

Отже, усебічний аналіз неологічного матеріалу та дослідження напрямків у неології в подальшому дасть змогу виробити сучасну концепцію неологізму як феномену мовної системи.

Література:

1. Гак В. Г. О современной французской неологии // Новые слова и словари новых слов. – Л., 1978. – С. 6-9.
2. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию: Пер. с нем. – М.: Прогресс, 1984. – 397 с.
3. Сенько Е. В. Неологизация в современном русском языке конца XX века: Межуровневый аспект: дис. ... доктора филол. наук: 10. 02. 01 / Е. В. Сенько. – Волгоград, 2000. – 430 с.
4. Rey A. Essays on Terminology. – Amsterdam; Philadelphia, 1995.
5. Robert. P. Le Petit Robert: Dict. le Robert / 2 ed. – Paris, 1996. – 2552 p.